

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ І ФОРМУВАННЯ ПАМ'ЯТІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

М.В. Клочан

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,

mklochan21@gmail.com

Науковий керівник: докторка психологічних наук, професорка Л.А. Онуфрієва

Вступ. Пам'ять є основною здібністю людини, є умовою існування людини, обумовлює набуття знань, учіння як процес, формування умінь та навичок. Пам'ять людини є необхідною умовою нормального функціонування окремої особистості і суспільства в цілому. Людина здатна удосконалювати свою пам'ять, досягати вершин у різних сферах, здійснювати розвиток та прогрес, а здійснення цього неможливе без покращення пам'яті, як основної функції людини.

Кожної миті людина отримує враження, відображаючи дійсність через свої органи чуттів чи у процесі мислення. Ці образи не зникають безслідно, а кожен категоризується та фіксується у мозку і зберігаються у процесах та видах пам'яті. При потребі людина використовує набутий досвід відтворюючи і застосовуючи його у діяльності. Пам'яттю називається закріплення, зберігання та наступне відтворення людиною її попереднього досвіду (Колобич, 2018: 112).

Мета дослідження– вивчити природу пам'яті, її особливості та вплив на успішність дітей молодшого шкільного віку.

Завдання дослідження. Визначити вплив пам'яті на успішність дітей молодшого шкільного віку; підібрати комплекс психодіагностичних методик для оцінювання рівня розвитку пам'яті.

Методики. Для визначення середнього показника засвоєння матеріалу, кількості інформації, яку діти можуть засвоїти за урок, використано методiku «Дослідження правильного дозування матеріалу». Оскільки більшу частину інформації діти сприймають на слух, то вирішено продіагностувати слухову

вербальну пам'ять за допомогою методики «Запам'ятай 10 слів». У сьогоденних умовах, в процесі навчання в школі, діти стикаються з необхідністю обробляти великі обсяги інформації і уміння швидко запам'ятовувати дуже важливо. Методика «Піктограма» уможливорює виявити особливості запам'ятовування через асоціативні зв'язки.

Виклад основного матеріалу. Особливої уваги заслуговує вивчення розвитку пам'яті саме в учнів молодшого шкільного віку. Оскільки у цей період розвитку дитини вік є сенситивним періодом для розвитку пам'яті, коли особливо динамічно змінюється співвідношення мимовільного й довільного запам'ятовування. Інтенсивного розвитку набуває довільна пам'ять, хоча мимовільна теж продовжує використовуватися не менш ефективно. Довільне запам'ятовування стає найпродуктивнішим у той період, коли матеріал, що запам'ятовується, стає змістом діяльності школярів. Під впливом навчання у цьому віці активно формується логічна пам'ять, яка відіграє провідну роль у засвоєнні знань.

К.Д. Ушинський зазначав, що вплив на дитячу пам'ять має особливості. Вихователь повинен піклуватись про те, щоб якомога більше органів чуття у дітей: зорові, слухові, нюхові, або навіть смакові – брали участь в акті запам'ятовування. Від того, як навчать користуватися та розвивати пам'ять у початковій школі, і буде залежний подальший розвиток дитини, її вміння користуватися набутими знаннями. Якщо ж не приділяти постійної уваги і не достатньо спостерігати за освітнім процесом дитини, то розвитку пам'яті буде замало і згодом сприйняття нового матеріалу буде потребувати все більших зусиль (Ушинський, 1955).

Молодший шкільний вік є сенситивним для розвитку пам'яті, як і всіх інших пізнавальних процесів. Цей період характеризується інтенсивним розвитком здатності до запам'ятовування і відтворення сприйнятого матеріалу. Якщо дорослій людині важко пригадати що-небудь з подій раннього дитинства, то молодший шкільний вік багатий на яскраві спогади.

Розвиток пам'яті у молодшому шкільному віці відбувається під впливом двох напрямків. Перший – посилюється роль і об'єм словесно-логічного, смислового запам'ятовування (у порівнянні з наочно-образним). Другий – дитина опановує можливість свідомо керувати своєю пам'яттю і регулювати її прояви (відтворення, запам'ятовування, пригадування). У початкових класах (зокрема у першому), у дітей з'являється необхідність щось запам'ятати буквально, щось вивчити механічно, щось переказати своїми словами тощо.

Довільною і осмисленою стає мнемічна діяльність упродовж молодшого шкільного. Визначити показник свідомості запам'ятовування можна на основі оволодіння прийомами і способами запам'ятовування (розгляд і повторення матеріалу при розчленування його на частини, осмислення різних частин слова, мови, складання плану, групування матеріалу та ін.). Діти набувають можливість осмислено запам'ятовувати пропонований матеріал, через виділення в ньому змістовних та смислових елементів, що полегшує процес запам'ятовування. Таким чином, молодші школярі починають використовувати різні схематичні малюнки в якості засобів запам'ятовування, що досягається шляхом цілісного планування.

Згідно П.І. Зінченка, пам'ять молодшого школяра характеризується мимовільним характером. Тобто, діти не ставлять перед собою усвідомлених цілей що-небудь запам'ятати, а процеси пам'яті відбуваються незалежно від їх вольових зусиль та свідомості. Вони здійснюються в процесі діяльності та залежать від характеру, змісту цієї діяльності. найкраще відбувається запам'ятовування того, на що було звернута їх увага, що було цікаво, що справило на них враження (Вашуленко, 2015).

Вже під час навчання у молодшій школі, діти спроможні довільно запам'ятовувати. Однак, треба враховувати, що ця спроможність у них ще слабо розвинута, тому вчителю потрібно особливу зосереджуватися на розвитку довільного запам'ятовування навчального матеріалу (Крутецький, 1978: 120).

У дітей цього віку довільна пам'ять не сформована у повному обсязі. Це є перешкодою для учнів молодших класів здійснювати контроль як свого розуміння, так і відтворення матеріалу. Тому для них найпростішим є вихід з ситуації – це механічне запам'ятовування. І тут головне завдання педагога – вчити учнів розуміти і засвоювати способи заучування, спочатку на простому, а потім на складному матеріалі. Враховувати треба й те, що процес запам'ятовування у молодших школярів розгорнутий, тому вони не здатні одночасно реалізувати кілька завдань. Найкращий шлях – це формувати у них установку на тривале зберігання навчального матеріалу, і тому що «навчальний процес вимагає систематичного відтворення запам'ятованого» (Скрипченко, Долинська&Огороднійчук, 2005: 202).

Серед найбільш застосованих прийомів управління пам'яттю серед учнів початкових класів: організація матеріалу, повторення, створення розумових образів, семантична його обробка, створення сценаріїв, пошук інформації в пам'яті. Коли дитина оволодіває цими вміннями, то відбувається розвиток довільної і абстрактно-логічної пам'яті (Скрипченко, Долинська&Огороднійчук, 2005: 202).

Також потрібно враховувати, що діти молодшого шкільного віку часто дослівно запам'ятовують і відтворюють навчальний матеріал. Вони читають матеріал кілька разів підряд, поки він не запам'ятається. Такий вид запам'ятовування пояснюється тим, що учні вивчають і завчають найчастіше матеріал дуже компактний та стислий. Їх словниковий запас та абстрактне мислення не дозволяє ним відтворювати своїми словами навчальний матеріал і тому вони мимовільно запам'ятовують його дослівно. При цьому вони випробовують страх допустити неточність і викривлення при відтворенні, тому школярі молодших класів вдаються до дослівного запам'ятовування (Крутецький, 1978: 121).

Отримані результати. У нашому дослідженні взяли участь 25 учнів 1-4 класів Кам'янець-Подільського ліцею №1. За результатами методики «Дослідження правильного дозування матеріалу» встановлено, що більшій

кількості дітей молодшого шкільного віку потрібно давати середню кількість інформації, оскільки на третьому етапі 52% дітей мають середній коефіцієнт, 28% – високий та 20% – низький. За результатами методики «Запам'ятай 10 слів» встановлено, що у 72% дітей молодшого шкільного віку наявний високий рівень слухової вербальної пам'яті, у 16% – середній, та у 12% – низький. При інтерпретації результатів методики «Піктограма» варто зазначити, що учні в основному використовували сюжетні та конкретні види зображення малюнків. Це означає, що в учнів переважає конкретно образне мислення. За результатами цієї методики у 64% дітей наявний високий рівень опосередкованої пам'яті, у 28% – середній, та у 8% – низький.

Отже, у дітей молодшого шкільного віку на означеному віковому етапі пам'ять має пізнавальний характер. У молодших школярів мимовільна пам'ять набуває рис довільності, стаючи свідомо регульованою і опосередкованою. Пам'ять є важливим компонентом ефективного навчання в молодшому шкільному віці і тому цілеспрямована робота по оволодінню мнемічною діяльністю є в цей період найефективнішою. Так, при розвитку пам'яті у дитини потрібно враховувати вікові та індивідуальні особливості кожної особи, а також проводити дослідження про те, яка пам'ять у дитини більше розвинена, та, до якої вона має схильність, а яку потрібно корегувати.

Висновки. У дітей молодшого шкільного віку запам'ятовування працює краще при наочному поданні матеріалу. Продуктивність запам'ятовування має більш високі показники, ніж словниковий матеріал. Краще запам'ятовуються слова, які позначають предмет, ніж абстрактні поняття. Встановлено, що у дітей до вступу в школу переважає механічне запам'ятання, легше зберігається конкретний матеріал, який закріплюється в пам'яті з опорою на наочність. Міцність пам'яті підвищується, збільшується обсяг пам'яті (це можна зрозуміти по тому, що з кожним роком у школі обсяг навчального матеріалу збільшується).

Література:

1. Вашуленко О.В. Аналіз психологічних передумов організації повторення в початковому навчанні. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 2. С. 198–210.
2. Колобич О.П. Загальна психологія. Навчально-методичний посібник. Львів, 2018. 172 с.
3. Крутецький В.А. Психологія. Київ : Вища школа, 1978. 282 с.
4. Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В. та ін. Загальна психологія: Підручник. Київ: Либідь, 2005. 464 с.
5. Ушинський К.Д. Про виховання розуму. Твори: В 6-и т. Київ: Державне учбово-педагогічне видавництво «Рад.школа», 1955. Т.6. С.371–379.